

Μπροστά στην τέταρτη οργανική κρίση του καπιταλισμού

Αναδημοσίευση από το Commune.org.gr

Αυτή είναι η τέταρτη μεγάλη διαρθρωτική κρίση του καπιταλισμού, και είναι διαφορετική από τις προηγούμενες. Είναι μια γενική κρίση χωρίς προηγούμενο: είναι γενική, διότι θίγει σχεδόν το σύνολο των επί μέρους βαθμίδων της οικονομίας και της κοινωνίας.

Κρίση οικονομική που είναι πλέον και

- κρίση κλιματική, γεωπολιτική, δημοσιονομική,
- κρίση παραγωγικότητας,
- που χαρακτηρίζεται τώρα και από χαμηλούς ρυθμούς συσσώρευσης παραγωγικού κεφαλαίου,
- από υψηλό πληθωρισμό και επιβράδυνση των ρυθμών μεγέθυνσης του ΑΕΠ,
- διέρχεται από ύφεση η οποία είναι δύσκολο να πιστέψουμε ότι θα είναι τόσο ρηχή όσο αναγγέλλουν οι επίσημες κυβερνητικές προβλέψεις (διότι αν η κυβέρνηση αναγγείλει βαθιά ύφεση, ενισχύει τις προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθεί κιόλας, δημιουργεί, δηλαδή, δυσμενές κλίμα που επιτείνει την ύφεση, και παράγει έτσι μια αυτο-πραγματοποιούμενη προφητεία),
- επεκτείνεται στις αλυσίδες ανεφοδιασμού των επιχειρήσεων,
- διαπλέκεται με την ενεργειακή κρίση, που δεν είναι πρόσκαιρη ούτε οφείλεται απλά και μόνο στον πόλεμο στην Ουκρανία, έχει βαθιές ρίζες και αλληλεπιδρά με την κλιματική κρίση.

Η γενική κρίση αγκαλιάζει και το χρηματοπιστωτικό σύστημα, το χρηματιστήριο, τις τράπεζες, και όλων των ειδών τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτόν. Προσθέστε σε αυτά και την «ποσοτική χαλάρωση» κατά την οποία οι κεντρικές τράπεζες διοχέτευσαν στην παγκόσμια οικονομία μια γιγαντιαίων διαστάσεων ποσότητα χρήματος που κυκλοφορεί τώρα στην αγορά και μετατρέπεται σε καύσιμο του πληθωρισμού, για τον έλεγχο του οποίου, το σύστημα μας σπρώχνει σε ύφεση, σε λιτότητα, ανεργία και σε νέα μεγάλη απαξίωση της εργασίας. Προσθέστε σε αυτά και τις υγειονομικές κρίσεις, των οποίων η πιθανότητα επανεμφάνισης δεν έχει μειωθεί ουσιαστικά διότι το σύστημα αδυνατεί, ούτε προτίθεται, να λάβει τα αναγκαία μέτρα. Στην γενική κρίση του καπιταλισμού συμμετέχει και η κρίση πολιτικής ηγεμονίας, κρίση ηθικής και πολιτικής νομιμοποίησης του καθεστώτος, με την έννοια ότι οι κυβερνήσεις πλέον δεν είναι σε θέση να εκφωνήσουν σχέδιο εξόδου από την κρίση ώστε να αποσπάσουν τη συναίνεση του πληθυσμού. Για αυτό, για να αναπληρώσουν το κενό στρέφονται στον αυταρχισμό που εμφανίζεται με κυβερνήσεις συμμαχικές με την άκρα δεξιά, με την μετατροπή της αστυνομίας σε πολυάριθμο και εξοπλισμένο στρατό, με τις μυστικές υπηρεσίες που παρακολουθούν όλους τους αντιφρονούντες κ.λπ.

Πρόκειται για οργανική κρίση του καπιταλισμού, εννοώντας με αυτόν τον όρο ότι πρόκειται για κρίση που δεν μπορεί να λυθεί, εκτός εάν γίνουν αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του οικονομικού συστήματος, στον τρόπο με τον οποίο συνδυάζονται οι επιμέρους λειτουργίες του, εάν αλλάξουν θεσμοί, ο ρόλος του κράτους, τα όργανά του ή ο τρόπος με τον οποίο αυτά αρθρώνονται μεταξύ τους.

Δεν πρόκειται, δηλαδή, για περιοδική κρίση, παροδική, που αντιμετωπίζεται με αύξηση ή μείωση κάποιων μεγεθών (των επιτοκίων, των δημόσιων δαπανών κ.λπ.) για να επανέλθει η οικονομία στο κανονικό, ανοδικό μονοπάτι της.

Η σημερινή οργανική κρίση διακρίνεται από τις προηγούμενες

τρεις, στις οποίες το σύστημα έδωσε λύση είτε με μια τεχνολογική επανάσταση (1895) είτε με ηγεμονικό πολιτικό σχέδιο (δεκαετία του 1930, Ρούσβελτ, κεϊνσιανισμός / δεκαετία του 1980, θάτσερ, Ρήγκαν, νεοφιλελευθερισμός), κατά το ότι τώρα, κανένας δεν έχει ιδέα ποια είναι η έξοδος από την κρίση. Με άλλα λόγια, οι κυβερνήσεις δεν είναι πλέον σε θέση να παρουσιάσουν ένα σχέδιο εξόδου, όπως έγινε τις προηγούμενες φορές, ούτε υπάρχει τεχνολογική επανάσταση, όπως ισχυρίζονται πολλοί δημοσιογράφοι και επιχειρηματίες. Κυκλοφορεί, βέβαια, η ιδέα ότι είμαστε στο μέσο μιας τεχνολογικής επανάστασης αλλά αυτό δεν επαληθεύεται από τα στατιστικά στοιχεία. Αν υπήρχε τέτοια επανάσταση θα έπρεπε να βλέπουμε την παραγωγικότητα να ανεβαίνει αλματωδώς. Υπάρχουν μεμονωμένοι τομείς, όπως η ιατρική και η επιστήμη των υλικών, όπου όντως υπάρχει μεγάλη τεχνολογική πρόοδος, πλην όμως δεν υπάρχει στο σύνολο της οικονομίας. Αυτό οδηγεί στην συνεχή επιβράδυνση της παραγωγικότητας της εργασίας σε όλες τις χώρες του αναπτυγμένου καπιταλισμού. Υπάρχουν ακόμα και χώρες στις οποίες όχι μόνο επιβραδύνεται αλλά μειώνεται η παραγωγικότητα, και η Ελλάδα είναι μία από αυτές.

Το πεδίο του κοινωνικού ανταγωνισμού που ανοίγεται μπροστά μας

Ο νεοφιλελευθερισμός δεν διαθέτει πλέον ηγεμονικό σχέδιο: ισχυριζόταν ότι «απελευθερώνει» τις αγορές για να ευνοήσει τα κέρδη των επιχειρήσεων, τα οποία στην συνέχεια θα διαχέονταν κατά κάποιο τρόπο στο σύνολο της οικονομίας (από τα πάνω προς τα κάτω). Ήταν ένα ηγεμονικό σχέδιο, με την έννοια ότι εμφάνιζε το ιδιοτελές συμφέρον των επιχειρήσεων ως συμφέρον ολόκληρης της κοινωνίας -όμως σε βάθος χρόνου. Αυτή η ετεροχρονισμένη υπόσχεση ήταν εύθραυστη εξαρχής, ακριβώς επειδή ήταν στον διηνεκές ετεροχρονισμένη, αλλά τώρα έχει προφανώς διαψευσθεί, και ο νεοφιλελευθερισμός είναι γυμνός, έχει κάνει τον κύκλο του – αν μη τι άλλο στην παρούσα, αμιγή, μορφή του.

Η δε σοσιαλδημοκρατία, αλλά και η σοσιαλδημοκρατική πολιτική από όποιον και αν ασκείται, δεν έχει πλέον καμμία θέση στο

σημερινό τοπίο των ταξικών ανταγωνισμών, διότι η υλική προϋπόθεσή της ήταν οι μακροχρόνιες και μεγάλες αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας που επέτρεπαν τον παράδοξο συνδυασμό να βελτιώνεται η αγοραστική δύναμη του μισθού και ταυτοχρόνως να πραγματοποιείται αναδιανομή της εργασίας σε βάρος των μισθωτών. Αυτή η δυνατότητα, η υλική βάση της σοσιαλδημοκρατίας, σήμερα δεν υπάρχει.

Γι' αυτό και έχουμε έναν αχαλίνωτο πολεμικό καπιταλισμό, επιθετικό έναντι των εργαζόμενων τάξεων, διότι η μοναδική του διέξοδος είναι η εντατικοποίηση της εργασίας και η ελευθερία του κεφαλαίου να εκμεταλλεύεται την εργασία ασύδοτα και ανεξέλεγκτα. Είναι η κρίση του καπιταλισμού της σχετικής υπεραξίας στο υψηλότερο σημείο της -προς το παρόν. Άλλος δρόμος δεν υπάρχει εκτός από την διαρκή αύξηση της απόλυτης υπεραξίας.

Επιπλέον, ο νεοφιλελευθερισμός δεν επιζητεί μόνο να είναι υψηλή η κερδοφορία, αλλά να είναι υψηλή και ταυτόχρονα αυξανόμενη. Εξάλλου, διαθέτει γι' αυτό ένα χρηματοπιστωτικό σύστημα το οποίο ελέγχει την επιχείρηση, την επιβραβεύει όταν αυξάνει τα κέρδη της από χρονιά σε χρονιά, αλλά και την τιμωρεί όταν μειώνονται.

Επομένως, ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός είναι αναγκασμένος, πρώτον, να επιζητεί με φανατισμό την μείωση του μεριδίου της εργασίας στο ΑΕΠ, δηλαδή του μεριδίου με το οποίο εμείς καλούμαστε να ζήσουμε, και δεύτερον, να επιζητεί με φανατισμό να απορρυθμίζει την αγορά εργασίας, διότι από αυτό εξαρτάται η ικανότητά του να μειώνει το μερίδιο της εργασίας. Αν το καλοσκεφτείτε, έχουν περάσει σαράντα τρία χρόνια από την άνοδο της θάτσερ στην κυβέρνηση, και έκτοτε συνεχίζουν αδιαλείπτως να απορρυθμίζουν την αγορά εργασίας, γεγονός που δείχνει πόσο πολύτιμη είναι αυτή η «απελευθέρωση» από τα δεσμά της μισθωτής εργασίας: μια απορρύθμιση χωρίς τέλος. Θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα εάν υπήρχε τεχνολογική επανάσταση. Επειδή όμως δεν υπάρχει άλλη διέξοδος, όλη τους η

ένταση και όλος ο φανατισμός τους συγκεντρώνεται στην αγορά εργασίας και στην απαξίωση του εμπορεύματος που πωλούν οι μισθωτοί, δηλαδή των εργασιακών ικανοτήτων τους.

Αυτά είναι τα βασικά χαρακτηριστικά το πεδίου του κοινωνικού ανταγωνισμού που ανοίγεται μπροστά μας.

Το πέρασμα από τον πληθωρισμό

Ο πληθωρισμός ήταν μια ευκαιρία και την άρπαξαν οι κυβερνήσεις. Είδαν ένα διψήφιο πληθωρισμό να αναπτύσσεται και άφησαν τις επιχειρήσεις να απολαμβάνουν ενός μεγάλου οφέλους, διότι με τον πληθωρισμό μειώνεται το κόστος εργασίας. Οι μισθωτοί έχουν μικρότερη αγοραστική δύναμη, κι αυτό μετατρέπεται σε αύξηση των κερδών (παρά την αύξηση των τιμών της ενέργειας και των πρώτων υλών που επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής). Εάν πάρουμε στα σοβαρά τις δηλώσεις κεντρικών τραπεζιτών, της Λαγκάρντ και των άλλων, υπάρχει μεν μεγάλη αποφασιστικότητα να ελεγχθεί ο πληθωρισμός ώστε να μην εξελιχθεί σε υπερ-πληθωρισμό που διαβρώνει την πίστη, την εμπιστοσύνη χωρίς την οποία δεν γίνεται εμπόριο, πλην όμως δεν είναι καθόλου σαφές ότι στο τέλος της διαδικασίας του αποπληθωρισμού θα επιστρέψουμε στον πολύ χαμηλό πληθωρισμό του 2% όπου βρισκόμασταν για πολλά χρόνια. Δεν θα υπάρξει επαναφορά ίσως επειδή, μετά από τόσα χρόνια χαμηλού πληθωρισμού, με τις τωρινές αυξήσεις των τιμών θυμήθηκαν πόσο εύκολα απαξιώνουν την εργασία. Είναι πολύ πιο εύκολο να την απαξιώσεις αφήνοντας την βρώμικη δουλειά στον πληθωρισμό, ενώ είναι δύσκολο να την απαξιώσεις με το τρόπο που συνέβη σ' εμάς με την πολιτική των μνημονίων.

Επομένως, μετά από τον έλεγχο του υψηλού πληθωρισμού, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος να συνεχιστεί η απαξίωση της εργασίας μέσω του πληθωρισμού, αυτήν την φορά όμως με ήπιο τρόπο, πολύ πιο ανεκτό από τους μισθωτούς, λίγο-λίγο, χρονιά με τη χρονιά. Μια τέτοια τακτική μπορεί να αποδώσει σε βάθος δεκαετίας μια πολύ αξιόλογη μείωση του μεριδίου της εργασίας

στο ΑΕΠ της τάξης του 10%-15%, που θα έρθει να προστεθεί σε αυτήν που υφίστανται τώρα οι εργαζόμενες τάξεις και σε αυτήν που επέβαλαν τα μνημόνια. Αντίστοιχες θα είναι οι αυξήσεις των κερδών, εκτός εάν τους σταματήσουμε.

Συνοψίζοντας

1. Σαράντα τρία χρόνια μετά την θάτσερ, πυκνώνουν οι ενδείξεις ότι ο νεοφιλελευθερισμός, τουλάχιστον στην σημερινή του μορφή, έχει ολοκληρώσει τον ιστορικό του κύκλο στις χώρες του αναπτυγμένου, ύστερου καπιταλισμού της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Ανέκαθεν ήταν δύσκολο για τον νεοφιλελευθερισμό να εμφανιστεί στους πολίτες ως οικονομικό σχέδιο που εξασφαλίζει την γενική ευημερία, τώρα όμως αυτό έχει καταστεί αδύνατο. Αντιθέτως, εμφανίζεται ως ένα σύστημα που προάγει τις εισοδηματικές ανισότητες, την φτώχεια και την υλική στέρηση για μεγάλες μερίδες του πληθυσμού, και την στασιμότητα ή υποχώρηση της υλικής ευημερίας για τις εργαζόμενες τάξεις στο μεγαλύτερο μέρος τους.
2. Κατά το παρελθόν, ο νεοφιλελευθερισμός μπορούσε να ισχυρίζεται ότι οι εισοδηματικές ανισότητες, οι χαμηλοί μισθοί, η υλική στέρηση απελευθέρωναν δημιουργικές δυνάμεις της οικονομίας που θα οδηγούσαν σε κατάσταση ευημερίας. Η υπόσχεση όμως αυτή δεν υλοποιήθηκε, και η πλάνη πως ο πλούτος που παραγόταν στην κορυφή της εισοδηματικής πυραμίδας θα διαχεόταν προς την βάση της, έχει διαψευστεί παταγωδώς. Έτσι, ο νεοφιλελευθερισμός εμφανίζεται σήμερα όχι μόνο ως άδικο οικονομικό σύστημα αλλά και ως αναποτελεσματικό, διότι ευθύνεται για την παρούσα γενικευμένη οικονομική και κοινωνική κρίση.
3. Στις τρεις προηγούμενες κρίσεις του, ο καπιταλισμός μπορούσε να προτείνει είτε τεχνολογικές λύσεις είτε συνεκτικά πολιτικά σχέδια με τα οποία διεκδικούσε την πολιτική ηγεμονία, δηλαδή την εκπροσώπηση του γενικού συμφέροντος. Στην παρούσα ιστορική συγκυρία, όμως, η τεχνολογική πρόοδος παραμένει περιορισμένη σε ορισμένους

μόνο κλάδους της οικονομίας, η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνεται με πολύ χαμηλούς και μειούμενους ρυθμούς και η δυνητική οικονομική μεγέθυνση (δηλαδή η μέγιστη ταχύτητα με την οποία μπορεί να αναπτύσσεται η οικονομία) μειώνεται. Ο μόνος τρόπος που έχει απομείνει στον καπιταλισμό για να αυξάνει την κερδοφορία είναι η απαξίωση της εργασίας, όχι μέσω αυξήσεων της παραγωγικότητας, αλλά με μειώσεις των ονομαστικών μισθών (όπως στη διάρκεια των μνημονιακών προγραμμάτων στην Ελλάδα και αλλού) και των πραγματικών μισθών (όπως στην παρούσα ιστορική στιγμή μέσω του πληθωρισμού). Για να μπορεί δε να χρησιμοποιεί αυτές τις μεθόδους απαξίωσης των εργασιακών ικανοτήτων των εργαζομένων είναι αναγκασμένος να επιδίδεται στην «απελευθέρωση» των αγορών εργασίας, που διαρκεί δεκαετίες και θα συνεχίζεται στο διηνεκές διότι ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός δεν αρκείται στην υψηλή κερδοφορία, θέλει να είναι και αυξανόμενη (και αυτό δεν είναι αναστρέψιμη επιλογή, είναι επιλογή χτισμένη στους κανόνες λειτουργίας του, είναι στην φύση του δηλαδή).

Μοιραία, ο νεοφιλελεύθερος καπιταλισμός, εμφανίζεται σήμερα ως άδικος και συνάμα αναποτελεσματικός, και για αυτόν τον λόγο δεν δικαιούται να αρθρώνει λόγο περί γενικού συμφέροντος. Με το λεξιλόγιο της μαρξιστικής θεωρητικής παράδοσης, δεν μπορεί πλέον να ηγεμονεύει πολιτικά, και ο λόγος που ακόμα κυβερνάει είναι η απουσία συμπύκνωσης των συμφερόντων των υποτελών κοινωνικών τάξεων σε αντικαπιταλιστική πολιτική οργάνωση, σε πρόταση πολιτικής ηγεμονίας.

Οι μορφές πολιτικής οργάνωσης των υποτελών τάξεων

Σε μια τέτοια συγκυρία, ποια είναι άραγε η μορφή οργάνωσης που μπορεί να εκπροσωπεί τα συμφέροντα των υποτελών κοινωνικών τάξεων και να τα συμπυκνώνει σε πρόταση πολιτικής ηγεμονίας, να μετουσιώνει δηλαδή το ιδιαίτερο ταξικό συμφέρον τους σε

γενικό συμφέρον;

Είναι προφανές ότι σε αυτά δεν μπορούν να ανταποκριθούν τα πολυσυλλεκτικά πλατιά κόμματα ή πολιτικές οργανώσεις με ασαφές περίγραμμα, χαλαρή οργάνωση, μεταρρυθμιστική λογική και αμυντικό όραμα, που είναι δομημένα με την αρχή της αστικής δημοκρατίας (όπου ο καθένας εκφράζεται ελεύθερα και στο τέλος κάνει ό,τι θέλει η ηγεσία, κορυφαίο παράδειγμα ο Σύριζα) και των οποίων το περιορισμένο βεληνεκές γνωρίζουμε σε πόσες αποτυχίες οδηγεί και πόσες απογοητεύσεις διασπείρει.

Ούτε μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της παρούσας ιστορικής στιγμής, τα κοινωνικά κινήματα, με τον περιστασιακό αντικαπιταλισμό τους, που λειτούργησαν επί δεκαετίες ως χαλαρωτικό υποκατάστατο των ταξικών αντιπαραθέσεων που δεν επιχειρήσαμε.

Χρειαζόμαστε ανταγωνιστικές, αντικαπιταλιστικές πολιτικές οργανώσεις, διότι μόνο αυτές μπορούν να σηκώσουν το βάρος μιας τέτοιας συγκυρίας.

Δεν χρειαζόμαστε μια προοδευτική, δημοκρατική, μεταρρυθμιστική Αριστερά, αλλά οργάνωση (ή οργανώσεις) που αναφέρεται στον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της αστικής κοινωνίας και εν τέλει στον κομμουνισμό, και προς τούτο δεν πελαγοδρομεί στα νερά των νέων κριτικών θεωριών και των κοινωνικών κινήματων αλλά ξαναπιάνει το σπασμένο νήμα της μαρξιστικής θεωρητικής παράδοσης και πολιτικής πρακτικής: Οργάνωση των οποίων τα μέλη δεν είναι χομπίστες αλλά μέλη γενναιόδωρα, που θέλουν επομένως να διαθέσουν τουλάχιστον ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου τους και της ελεύθερης ενέργειάς τους στις πολιτικές μάχες μέσα σε συνθήκες ηθικής δέσμευσης, συνέπειας και αλληλεγγύης με τα άλλα μέλη της οργάνωσης,

μιας οργάνωσης που καταλαβαίνει ότι ο κομμουνισμός δεν είναι μόνο ένα μελλοντικό στάδιο της κοινωνίας αλλά και ιστορική τάση υπαρκτή μέσα στα πράγματα εδώ και τώρα, που περιμένει να την αναδείξουμε και να την ενδυναμώσουμε.

